

Osmanlılarda Hukuk ve Toplum 2

FETÂVÂ-YI FEYZİYE

Şeyhülislam Feyzullah Efendi

Hazırlayan SÜLEYMAN KAYA

KLASİK
56. Kitap

OSMANLI HUKUK TARİHİ 4

Fetâvâ-yı Feyziye
Osmanlılarda Hukuk ve Toplum 2

Hazırlayan
Süleyman Kaya

Editör
Mustafa Demiray

ISBN 978-975-8740-78-9

Birinci Basım Kasım 2009

Tasarım/Kapak Salih Pulcu

Baskı/Cilt Denizati Ofset
Yeşilce Mah. Ulubat Cad. No: 54/6
Kağıthane İstanbul

KLASİK

Vefa Cad. No: 56 34134 Vefa İstanbul
Tel 0212. 520 66 41-42 Faks 0212. 520 74 00
klasik@klasikyayinlari.com
www.klasikyayinlari.com

Süleyman Kaya

İstanbul'da doğdu (1974). Kartal Anadolu İmam Hatip Lisesi (1993) ve Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden (1998) mezun oldu. M. Ü. İslam Hukuku Anabilim Dalında yüksek lisans ("İslam Hukukunda İcabın Bağlayıcılığı", 2000), doktora ("XVIII. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nazari ve Tatbiki Olarak Karz İşlemleri", 2007) ve aynı üniversitenin İktisat Tarihi Anabilim Dalında ikinci bir yüksek lisans çalışması ("XVIII. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Kredi", 2003) yaptı. Halen Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalında yardımcı doçent olarak görev yapmaktadır.

TAKDİM

Fetva kavramı kısaca “ehil bir kimse tarafından fikhî bir meseleye verilen cevap” şeklinde tanımlanabilir. Fetva mecmuaları ise bu cevapların bir araya getirilmesiyle oluşturulan eserlerdir. Osmanlı dönemi söz konusu olduğunda şeyhülislam fetvalarını içeren mecmualar bulunduğu gibi devletin muhtelif bölgelerinde görev yapan müftülere ait mecmualar da vardır. Şükrü Özen Osmanlı dönemine ait iki yüze yakın fetva mecmuası tespit etmiştir.

Fetva mecmualarının, başta hukuk tarihi olmak üzere Osmanlı tarihi çalışmalarının hemen her alanında birinci el kaynak olarak önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Buna rağmen günümüzde yapılan akademik çalışmalarda bu mecmuaların gereken ilgiyi gördükleri söylenemez. Fetva mecmualarının önemli ölçüde yazma halinde bulunmasının, ilgisizliğin nedenlerinden biri olduğu düşünülebilir. Ancak belki daha belirleyici bir neden olarak tarihçilerin bu mecmuaların yazıldığı sistematige ve dile yabancı olmaları zikredilebilir. Sistematik fikh kitaplarına yakın olan bu mecmualarda fikhî kavramlar kullanılır. Fikh sistematigini bilen İslam hukukçularının da Osmanlı dönemini biraz ihmal ettikleri söylenebilir. Dolayısıyla bu mecmuaların geniş bir dizinle ilmî esaslara uygun olarak yayınlanması önem arz etmektedir.

Günümüzde Ebussuud Efendi, Çatalcalı Ali Efendi, Abdurrahim Efendi gibi şeyhülislamların fetvalarından seçmeler yayınlanmış olup birçok çalışmada bu yayınlar kullanılmaktadır. Lakin bu tür seçme yayınların kafi gelmeyeceği, fetva mecmualarının önce matbu mecmualardan başlanıp daha sonra yazma halindeki şeyhülislam fetvaları ve sonrasında da sair ulemaya ait mecmualar şeklinde yayınlanması gerektiği ilmî çevrelerde dile getirilmektedir.

Bu konudaki boşluğu doldurmak amacıyla Bilim ve Sanat Vakfı Türkiye Araştırmaları Merkezi tarafından yaklaşık bir yıl önce fetva mecmualarının neşri çalışmalarına başlandı. Başlangıç olarak Feyzullah Efendi'nin *Fetâvâ-yı Feyziye*'sinin neşredilme-

sine karar verildi. Feyzullah Efendi'nin Osmanlı Tarihinde önemli bir şahsiyet olarak dikkat çekmesi ve *Fetâvâ-yı Feyziye*'sinin 19. yüzyılda bile Fetvahane tarafından en muteber dört fetva mecmuasından biri kabul edilmesi sebebiyle başlangıç olarak bu eserin uygun olacağı düşünüldü.

İlk olarak Türkiye Araştırmaları Merkezi koordinatör yardımcısı F. Samime İnceoğlu tarafından merkezin düzenlediği Osmanlıca seminerlerini başarıyla tamamlayan öğrenciler arasından bir grup oluşturuldu. Eser bölümler halinde gruba dağıtıldı ve onlar tarafından transkript edildi. Hazırlanan metinler, bizim de katıldığımız oturumlarda mukabele edildi. Bu süreçte yazım birliğini sağlamak üzere imla kılavuzu oluşturuldu. Bu kılavuz çerçevesinde her bir metin, hazırlayan şahsın dışında iki farklı kişi tarafından yeniden mütalaa edildi. Son olarak metnin tamamı tarafımızdan tekrar okundu.

Fetâvâ-yı Feyziye; 1266'da müstakil olarak, 1324'te *Fetâvâ-yı Ali Efendi* hâmişinde, nakiller eklenerek *Fetâvâ-yı Feyziye mea'n-nukûl* ismiyle basıldı. Elinizdeki neşirde 1266 baskısı esas alındı. Ancak sonradan eklenen nakillere yer verilmedi. Bu baskının hata-sevap cetveli metne yansıtıldığı gibi hata olma ihtimali görülen yerler hem 1324 baskısından hem de 1124 tarihli yazma nüshasından (İst. Müftülüğü Ktp. 316) kontrol edildi.

Fetva mecmualarının neşri projesi çerçevesinde halihazırda Yenişehirli Abdullah Efendinin *Behcetü'l-fetâvâ*'sı hazırlanmaktadır. Daha sonrası için *Neticetü'l-fetâvâ* ve *Câmiu'l-icareteyn* isimli mecmuaların neşri planlanmaktadır.

Bu eserin neşrinde görev alanları, katkıları nispetinde şöyle sıralayabiliriz: Asuman Erkan, Zeynep Trabzonlu, Zehra Mercan, Emine Kaval, Betül Algın, Zeynep Kurt, Esra Yılmaz, Nilüfer Kaval, A. Nagehan Çelikçi, Zeynep Saral, Fatma Yaşar, Ayşe Yeman, Sevgi Güneş, Betül Aydın. Bu neşir önemli ölçüde onların emeklerinin ürünüdür, kendilerine teşekkürü bir borç bilirim. Yine çalışmanın başından sonuna kadar her türlü desteği veren Bilim ve Sanat Vakfı Türkiye Araştırmaları Merkezi'ne ve yardımlarını esirgemeyen F. Samime İnceoğlu'na da teşekkürlerimi sunmak isterim. Ayrıca bu projeyi destekleyip bu çerçevede hazırlanacak mecmuaların neşrini üstlenen Klasik Yayınları yönetici ve editörlerine şükranlarımı arz ederim.

Süleyman Kaya

Metnin hazırlanmasında dikkat edilen imla esasları

- Mümkün mertebe metne bağlı kalınmakla birlikte bazı kelimeler günümüz Türkçesine uygun yazıldı; mesela *koğa* yerine *kova*, *yohsa* yerine *yoksa* tercih edildi.
- Fiillerin yazımında da metne bağlı kalınmakla birlikte özellikle -ip, -ıp kipinde günümüz Türkçesi esas alındı. Mesela *gelüb* yerine *gelip*, *ediüb* yerine *edip* yazıldı. Ayrıca günümüz Türkçesinde *-inceye dek* şeklinde kullanılan ifadenin fetvalarda sadece *-ince* olarak yazıldığı görülür ki bu durumda fetvadan tam tersi bir anlam çıkarılabilir. Bu tür durumlarda metne köşeli parantez içinde *-ye dek* yazıldı. Mesela; “Hind mülk menziline ölünce[ye dek] kendini beslemek üzere Zeyd’e hibe ve teslim edip ...”
- Farklı şekillerde yazılan kelimeler için bir şekil esas alındı. Mesela *dâyin* ve *dâin*, *idiüğü* ve *idiği* kelimeleri her yerde *dâin* ve *idiği* şeklinde yazıldı.
- Ayın ve hemze harflerinin okunduğu yerlerde apostrof kullanılmadı. Mesela; *amel*, *murâfaa*, *emir*. Bu harflerin okunmadığı yerlerde ayın için ters, hemze için düz apostrof kullanıldı; *ma’zûl*, *istima’*, *ber’*. Harf okunduğu halde heceyi ayırmak gerekli olduğunda da apostrof kullanıldı; *müsteb’ad*, *mel’ûn*. Günümüz Türkçesinde yaygın olarak kullanılan kelimelerde ise apostrof hiç kullanılmadı; *muteber*, *mümin*.
- Şapka konusunda da günümüz Türkçesinde kullanılıp kullanılmama esas alındı. Günümüzde yaygın olarak kullanılan kelimelere şapka konulmadı; *batıl*, *fakir*. Kullanılmayanlara ise şapka konuldu; *sağîr*, *âbık*.
- Gerekli görülen yerlere noktalama işareti konuldu. Ayrıca okunuşunda tereddüt edilen birkaç kelimedden sonra soru işareti konuldu.
- Mananın anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla nadir de olsa köşeli parantez içinde metne ilave yapıldı.
- Her bir fetva numaralandırıldı.
- Orijinal metne ait sayfa numaraları fetva başlarına yazıldı.

Feyzullah Efendi* ve Fetâvâ-yı Feyziye

1048/1639'da Erzurum'da doğan Feyzullah Efendi aynı ismi taşıyan diğer şeyhülislamıardan "Seyyid" lakabıyla ayrılır. Babası Halvetî şeyhi Seyyid Mehmed Efendi'dir. Feyzulah Efendi önce babası, akrabası Seyyid Abdülmümin ve dayısı Molla İsmail'den ilim tahsil eder. Daha sonra Vanî Mehmed Efendi'den ders alır.

Feyzullah Efendi hocalarının isnadını (hoca silsilesini) bizzat verir. Vanî Mehmed Efendi ve Seyyid Abdülmümin'in hoca silsilesi Mirza-Cân Şirazî'de keşişir ve Celaleddin Devvânî üzerinden Seyyid Şerif Cürcanî'ye uzanır. Seyyid Şerif'ten sonra bir yandan aralarında Râzî, Gazâlî ve Cüveynî'nin de bulunduğu çizgi İmam Şafî'ye ulaşırken, diğer yandan Babbertî üzerinden Merğınanî'ye ulaşılır. Bu çizgi de bir taraftan Ömer Nesefî, Pezdevî ve Ebu Yusuf'un bulunduğu silsileyle, diğer taraftan Serahsî, Halvanî ve İmam Muhammed'in bulunduğu silsileyle Ebu Hanife'ye ulaşır. Diğer hocası Molla İsmail'in hoca silsilesi ise Sadeddin Teftazanî'ye ulaşır. Hadis rivayetini aldığı Muhammed el-Mağribî'nin isnadı ise Kalkaşandî ve İbn Hacer Askalanî'nin de bulunduğu çizgiyle Buharî'ye ulaşır. Feyzulah Efendi bu isnadları vermekle ilmî birikiminin dayandığı kaynakları göstermiş olur. Benzer şekilde aynı zamanda şeyhi olan babasının tarikat silsilesini vererek tasavvufî tecrübesinin de Cüneyd-i Bağdadî'ye, Hasan-i Basrî'ye uzanan bir derinliğe sahip olduğunu ortaya koyar.

Hocası Vanî Mehmed Efendi'nin saltanat makamınca İstanbul'a davet edilip burada padişah hocalığı yapması Feyzullah Efendi'nin hayatında dönüm noktası olur. Hocasının daveti üzerine Feyzullah Efendi de İstanbul'a gelir (1074/1664). Kısa bir süre sonra hocasının kızıyla evlenir. Hocasının padi-

* Feyzullah Efendi'nin hayatına dair bilgi şu eserlerden özetlenerek verilmiştir: *İlmiye Salnamesi*, s. 491-492; M. Serhan Tayşî, "Feyzullah Efendi, Seyyid", *DİA*, c. 12, s. 527, 528; Ahmet Türek, F. Çetin Derin, "Feyzullah Efendinin Kendi Kaleminden Hal Tercümesi", *İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi*, 1969, sy. 23; 1970, sy. 24.

şah huzurunda verdiği derslere katılır, bazen dersi bizzat kendisi verir. 1080/1669'da Şehzade Mustafa'ya hoca tayin edilir. Kısa süre sonra kendisine mülâzemet verilir ve ilmiyede hızla yükselir. 1084/1674'te İstanbul kadılığı pâyesiyle Süleymaniye Darulhadisi, 1086/1675'te Anadolu kazaskerliği pâyesiyle Sultan Ahmed medresesi uhdesine verilir. 1090/1679'da Şehzade Ahmed için de hoca tayin edilir. Bu hizmeti dolayısıyla kendisine Rumeli kazaskerliği pâyesi verilir. Bu süreçte, çıktığı seferler de dahil her yere padişahla beraber gider ve şehzadelerin tedrisine devam eder.

1098/1687 yılında nakîbu'l-eşraflığa tayin edilir. 1099/1688'de yeniçerilerin isyanıyla IV. Mehmed'in tahttan indirilişi ve yerine II. Süleyman'ın çıkışı akabinde şeyhülislamlığa atanır. Kısa süre sonra yeniden ayaklanan yeniçeriler Sadrazam Siyavuş Paşa'yı öldürüp Feyzullah Efendi'den şeyhülislamlık mührünü alır ve kendisini Erzurum'a sürerler. Feyzullah Efendi burada kaldığı yedi yıl boyunca tedrisat ve eser yazmakla meşgul olur.

1106/1695'te vaktiyle hocalığını yaptığı Sultan Mustafa tahta çıkar. Sultan Mustafa'nın daveti üzerine Edirne'ye gelir ve kısa süre sonra şeyhülislamlığa getirilir. Sultan Mustafa'nın hocası olması hasebiyle kazandığı nüfûzunu Köprülüzadeler ve Minkarızadelerle kurduğu hısımlıklarla daha da arttırır. Yaklaşık dokuz yıl süren ikinci şeyhülislamlığında oğullarına henüz küçük yaşlarda büyük pâyeler verir. Hatta büyük oğlu Fethullah Efendi'nin kendisinden sonra şeyhülislam olması için hatt-ı hümayun çıkarttırır. Tepkilere yol açan bu tür icraatlarının, 1115/1703'te çıkan ve Edirne Vakası olarak tarihe geçen isyanda etkili olduğu görülür. Bu isyan neticesinde oğlu Fethullah Efendi'yle birlikte feci şekilde işkenceyle öldürülür.

Feyzullah Efendi Erzurum'da cami, medrese, darulkurra, mektep ve hamam; Şam'da darulhadis; Edirne'de çeşme ve sebil; Mekke'de mescid; Medine'de medrese, kütüphane ve muallimhane; Fatih'te medrese, kütüphane, mescid, mektep, muallimhane ve çeşme yaptırmıştır. Fatih'teki külliyesi halen Millet Kütüphanesi olarak kullanılmaktadır. Medine'de inşa ettirdiği medreseye 3000'den fazla kitap vakfetmiş, Harem-i Şerif'in genişletilmesi sırasında bu medrese yıkılınca kitaplar Melik Abdülaziz Üniversitesi'ne alınmıştır.

Feyzullah Efendi'nin telif ettiği eserler ise şunlardır: *Fetâvâ-yı Feyziye*, *Nesâyihu'l-mülûk*, *Kitabu'l-ekzâr*, *Haşîye alâ Envârî't-tenzîl*, *Letâifname*, *Riyâzu'r-rahme*, *Mecmûa-i Hikâyât*. Ayrıca İsamüddin el-İsferayanî'nin *Haşîye alâ Cüzi'n-nebe'* adlı eserine haşîye, Halhalî'nin *Haşîye alâ Şerhi'l-akaid'i* ne ta'likat yazmış, İbnü'l-Hatib el-Amasî'nin *Ravzu'l-ahyâr* adlı eserini Türkçeye çevirmiştir.

Feyzullah Efendi'nin şeyhülislamlığı döneminde verdiği fetvaları içeren *Fetâvâ-yı Feyziye* 18. ve 19. yüzyıllarda en çok itibar gören fetva mecmualardandır. Fetvahane tarafından muteber kabul edilen dört mecmuadan biridir. *Fetâva'n-Nûmâniyye* (Debbağzâde Numân Efendi, yazma, İstanbul 1215, Süleymaniye Ktp., Esad Ef. 1080), *Revâyihu'z-zekiyye fi Fihri-si'l-fetâva't-Türkiyye* (Şerifzâde Ataullah Mehmed Efendi, yazma, yy. ty., İstanbul Ü. Merkez Ktp., T3244) gibi mecmualarda Feyzullah Efendi'nin fetvalarına yer verildiği gibi Çeşmizade Mehmed Halis'in *Hulâsatü'l-ecvibe*'sinde özetini verdiği altı mecmuadan biri de *Fetâvâ-yı Feyziye*'dir.

Fetâvâ-yı Feyziye'de toplam 2865 fetva bulunur. Eser, "Kitab" olarak ifade edilen elli bölümden oluşur. Son bölüm *Kitabu'l-Ferâiz* olup bu bölümden sonra yer alan ve arazi hakkında on beş fetva içeren "Fi'l-arazi" başlığı da ayrı bir bölüm kabul edilebilir. Ayrıca ilk bölüm olan *Kitabu't-tahare*'den önce besmele hakkında bir fetva yer alır.

Birçok yazma nüshası bulunan eser nakiller eklenerek Mehmed Recai tarafından 1266 yılında Daru't-Tıbbâti'l-Âmiri'de, daha sonra 1324-1325 yıllarında iki cilt halinde *Fetâvâ-yı Ali Efendi* hâmişinde Sahafiye-i Osmaniye matbaasında bastırılmıştır.

İÇİNDEKİLER

KİTABU'T-TAHARE	3
KİTABU'S-SALÂT	7
Fi'l-imâme ve'l-hitâbe	9
Fi'l-cenâiz	11
KİTABU'Z-ZEKAT	12
Fi'l-öşr ve'l-harâc	13
KİTABU'S-SAVM	19
KİTABU'L-HAC	21
KİTABU'N-NİKAH	23
Fî nikahi'r-rakîk ve'l-kafir	25
Fî nikahi'l-fuzûli	28
Fi'l-evliyâ ve'l-ekfâ	34
Babu'l-Mehir	40
Fî mâ li'z-zevc ve'z-zevce	49
Mesâilü şettâ fi'n-nikah	51
KİTABU'R-RADA'	52
KİTABU'T-TALÂK	56
Fî talâki'l-meriz	63
Babu't-Ta'lik	64
Babu'l-Îlâ ve'z-Zihâr	76
Babu'l-Liân	77
Babu'l-İdde	77
Babu Sübüti'n-Neseb	81
Babu'l-Hidâne	83
Babu'l-Nafakât	88
KİTABU'L-ITÂK	97
Babu't-Tedbîr	102
Babu'l-İstîlâd	103

KİTABU'L-MÜKÂTEB 107

KİTABU'L-VELA 109

KİTABU'L-EYMÂN 111

KİTABU'L-HUDÛD 113

Babu Haddi's-Şûrb 114

Babu't-Ta'zîr 114

KİTABU'S-SİRKAT 119

Babu Kat'î't-Tarîk 119

KİTABU'S-SİYER 121

Faslun fi'l-Cizye 124

Babu'l-Mürted 129

Fî mâ yeteallaku bi beyti'l-mâl 132

Fî't-timar ve'l-livâ 133

KİTABU'L-ÂBIK 137

KİTABU'L-MEFKÛD 139

KİTABU'Ş-ŞİRKET 141

KİTABU'L-VAKIF 147

Fî's-şart 150

Fî tasarrufâtî'l-mütevelli ve mâ yünâsibuha 163

Fî damâni'l-mütevelli ve ademihî 170

Fî'l-vezâif ve'r-rakabe 173

Mesâilü şettâ 180

Fî'l-icareti'l-muaccele ve'l-müeccele 183

KİTABU'L-BUYU' 188

Fî helaki'l-mebi' 193

Fî mâ yetaallaku bi's-semen 194

Fî'l-bey'i'l-fâsid 196

Fî ahkâmi'l-bey'i'l-fâsid 199

Fî't-telcie 201

Fî'l-gabn ve't-tağrîr 201

Fî'l-bey' bi'l-vefa 202

Fî'l-bey' bi tarîki'l-istiğlâl 202

Fî bey'i'l-fuzûli 203

Fî bey'i'l-eb ve'l-vasi 204

Fî hıyâri's-şart 207

Fî hıyâri'r-ru'ye 208

Fî hıyâri'l-ayb 208

Fî'l-ikâle 211

Fî'l-istihkâk 212

Babu's-Selem 218

Fi'l-istisna' 219

Babu's-Sarf 219

Fi'l-müdüyenât 220

Fi mâ yekau bihi'l-berâe ve mâ la 228

Fi kefaleti'r-racüleyn 229

Fi'r-rucu' ale'l-mekfûl anh 230

KİTABU'L-HAVALE 231**KİTABU'L-KADA 233**

Fi'l-habs 235

Fi kitabi'l-kadı 236

KİTABU'Ş-ŞEHÂDÂT 237

Fi cerri'l-mağnem 243

Fi def'i'l-mağrem 244

Fi şehâdeti ehli'l-küfr 244

Fi şehâdeti'n-nisvân 246

Fi'ş-şehâde bi't-tesâmu' 246

Fi'ş-şuhra ve't-tevâtür 248

Fi'l-ihtilâf 249

Fi'ş-şehâde ale'ş-şehâde 249

Fi'r-rucu' ani'ş-şehâde 250

Fi tercihi'l-beyyinât 251

Fi el-kavlu li-men 256

KİTABU'L-VEKALE 258

Fi'l-vekale bi'l-kabz 260

Fi'l-ihtilaf 265

Fi'l-me'mûr 267

Fi'l-vekale bi'l-bey' 271

Fi'l-vekale bi'ş-şirâ 274

KİTABU'D-DAVA 277

Fi dava'l-ikrar 282

Fi'd-def' 285

Fi'd-def'i bi'l-ikrar 292

Fi def'i'd-def' 294

Fi'l-mahmese 297

Fi dava'n-neseb ve'l-irs 297

Fi men yekûnu hasmen ve men lâ 299

Fi mâ yusmeu mine'd-dava ve mâ lâ yusmeu 308

Murûr-i zaman 313

KİTABU'L-İKRAR 317

Fi ikrari'l-meriz 320

Fi'l-ikrar bi'n-neseb 323

KİTABU'S-SULH 324

Fî sulhi'l-fuzûli 331

Fî'l-ibra 332

KİTABU'L-MUDÂREBE 334

KİTABU'L-VEDÎÂ 341

KİTABU'L-ÂRIYE 346

KİTABU'L-HİBE 351

Fî'r-rucu' fi'l-hibe 355

Fî'l-hibe li's-sağîr 357

KİTABU'L-İCÂRE 361

Fî icâreti'l-vakf 369

Babu Feshi'l-İcâre 373

Fî mâ yecibu ale'l-müste'cir 375

Fî damâni'l-ecîr 376

Fî damâni'l-menfaat 380

KİTABU'L-İKRÂH 382

KİTABU'L-HACR 387

KİTABU'L-ME'ZÛN 389

KİTABU'L-GASB 391

Fî gâsibi'l-gâsıb ve mâ yunâsibuhu 398

Fî't-tesbib 399

KİTABU'Ş-ŞUF'A 401

KİTABU'L-KISME 405

KİTABU'L-MÛZÂRAA 409

KİTABU'L-MÛSÂKÂT 413

KİTABU'Z-ZEBÂİH 415

KİTABU'L-KERÂHIYYE VE'L-İSTİHSÂN 417

KİTABU'Ş-ŞİRB 419

KİTABU'L-HÎTÂN 425

KİTABU'R-REHİN 431

Fî helaki'r-rehin 435

KİTABU'L-CİNÂYÂT 439

KİTABU'D-DİYÂT 441

Fî mâ yûcibu'd-diyete ve mâ lâ 443

Fî'l-cenin 445

Fî'l-cinayeti fî mâ dûne'n-nefs 446

Fî cinayeti'r-rakîk ve'l-cinayeti aleyh 449

Fî cinayeti'l-behîme ve'l-cinayeti aleyha 452

Babu'l-Kasâme 455**KİTABU'L-VESÂYA 461**

Fî ictimâi'l-vesâya 465

Fî nasbi'l-vasi ve azlihi 467

Fî tasarrufâti'l-vasi 468

Fî damâni'l-vasi ve ademihî 470

Fî't-tereketi'l-müstağraka 475

KİTABU'L-FERÂİZ 479

Fî zevi'l-erhâm 482

Fî'l-arazi 485

Dizin 489

Ehil kimselerin fikhî meselelere verdikleri cevaplardan oluşan fetvalar zaman zaman konu, müftü ya da kurum bazında derlenerek fetva mecmuaları vücuda getirilmiştir. Osmanlı dönemi sözkonusu olduğunda şeyhülislam fetvalarını içeren mecmuaların yanı sıra devletin muhtelif bölgelerinde görev yapan müftülere ait mecmualar da görülmektedir.

Fetva mecmualarının, başta hukuk tarihi olmak üzere Osmanlı tarihi çalışmalarının hemen her alanında birinci el kaynak olarak önemli bir yeri olduğu aşîkâr. Buna rağmen günümüzdeki akademik çalışmaların bu mecmualara gereken ilgiyi gösterdiğini söyleyemiyoruz. Bunun başlıca sebebi olarak tarihçilerin bu mecmuaların sistematîğine ve diline yabancı olmalarını zikredebiliriz. Dolayısıyla fetva mecmualarının geniş bir dizinle ve ilmî esaslara uygun biçimde yayınlanması bir ihtiyaç olarak tezahür etmektedir.

Bu ihtiyacı gidermek amacıyla, 17. asrın önemli ilmî ve siyasî şahsiyetlerinden olan Şeyhülislam Feyzullah Efendi'nin fetvalarının derlendiği *Fetâvâ-yı Fezziye*'yi neşre hazırladık. 18. ve 19. yüzyıllarda en çok itibar gören fetva mecmualarından olan *Fetâvâ-yı Fezziye* Fetvahane tarafından da en muteber dört fetva mecmuasından biri olarak kabul edilmekte ve kullanılmaktaydı.

